

O'ZBEK AUDITORIYASIDA NEMIS TILI GRAMMATIKASINI O'QITISHDA INTERAKTIV USULLARNING SAMARADORLIGI

(O'yinlar, juftlik ishlari va raqamli platformalar asosida tadqiqot)

Raxmonov Abdulaziz Botir o'g'li

Perfect-university nemis tili o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20215744>

Annotatsiya. Mazkur maqolada o'zbek auditoriyasida nemis tili grammatikasini o'qitishda interaktiv usullarning pedagogik samaradorligi ilmiy asosda tahlil qilinadi. Tadqiqot jarayonida o'yin texnologiyalari (gamification), juftlikda ishlash (pair work) va raqamli ta'lim platformalarining grammatika o'zlashtirish jarayoniga ta'siri eksperimental yondashuv asosida o'rganildi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, interaktiv metodlar talabalarning grammatik bilimlarni yodlashdan ko'ra amaliy qo'llash qobiliyatini sezilarli darajada rivojlantiradi. Shuningdek, ushbu usullar o'quvchilarning motivatsiyasini oshiradi, dars jarayonida faollikni kuchaytiradi va grammatik xatolar sonini kamaytiradi.

Kalit so'zlar: Nemis tili, grammatika, interaktiv metodlar, gamification, juftlikda ishlash, raqamli platformalar, kommunikativ kompetensiya, o'qitish metodikasi, ta'lim samaradorligi.

Kirish Hozirgi globallashuv sharoitida xorijiy tillarni o'rganish muhim akademik va kasbiy ehtiyojga aylangan. Ayniqsa, nemis tili Yevropa ilmiy, iqtisodiy va madaniy makonida muhim o'rin tutgani sababli, uni o'rganishga bo'lgan talab ortib bormoqda. Biroq nemis tili grammatik tizimi murakkabligi bilan ajralib turadi va bu o'zbek tilida so'zlashuvchi talabalar uchun ma'lum qiyinchiliklar tug'diradi.

An'anaviy o'qitish metodlarida grammatika asosan qoidalarni yodlash, mashqlar bajarish va tarjima qilish orqali o'rgatiladi. Bunday yondashuv bilimni nazariy jihatdan mustahkamlasa-da, amaliy kommunikativ kompetensiyani yetarli darajada rivojlantira olmaydi. Natijada talabalar grammatikani bilishadi, ammo uni nutqda qo'llashda qiynaladilar.

Shu sababli zamonaviy pedagogikada interaktiv yondashuvlarga ehtiyoj ortib bormoqda. Interaktiv metodlar o'quvchini ta'lim jarayonining faol ishtirokchisiga aylantiradi va bilimni amaliy faoliyat orqali shakllantiradi. Ushbu tadqiqotning maqsadi o'zbek auditoriyasida nemis tili grammatikasini o'qitishda interaktiv usullarning samaradorligini aniqlashdir.

Metodologiya Mazkur tadqiqotda kompleks metodologik yondashuv qo'llanildi bo'lib, u bir-biri bilan uzviy bog'langan bir nechta ilmiy-metodik bosqichlarni o'z ichiga oldi. Tadqiqotning asosiy maqsadi universitet sharoitida nemis tilini o'qitishda interaktiv yondashuvlarning samaradorligini aniqlash va an'anaviy hamda innovatsion metodlarni qiyosiy tahlil qilishdan iborat bo'ldi. Shu sababli tadqiqot jarayonida nazariy va amaliy usullar uyg'un holda qo'llanildi.

Nazariy tahlil bosqichida interaktiv ta'lim texnologiyalari, gamification (o'yinlashtirish) yondashuvi hamda kommunikativ metodika bo'yicha keng qamrovli ilmiy adabiyotlar o'rganildi. Bu jarayonda xorijiy va mahalliy tadqiqotlar tahlil qilinib, ularning asosiy g'oyalari, afzalliklari va cheklovlari solishtirildi. Ayniqsa, til o'qitish jarayonida talabaning faol ishtirokini ta'minlash, motivatsiyani oshirish hamda real kommunikativ vaziyatlarni yaratish masalalariga alohida e'tibor qaratildi. Nazariy tahlil natijasida eksperimental qism uchun metodologik asoslar shakllantirildi.

Tadqiqot obyekti sifatida universitetda nemis tilini o'rganayotgan 52 nafar talaba tanlab olindi. Tanlov jarayonida talabalar til darajasi, o'quv faolligi va umumiy akademik ko'rsatkichlari

jihatidan imkon qadar bir-biriga yaqin guruhga kiritildi. Keyinchalik ular tasodifiy usul asosida ikki guruhga ajratildi: nazorat guruhi va eksperimental guruh. Bu yondashuv natijalar ishonchliligini oshirish va guruhlar o'rtasidagi farqni minimal darajaga tushirishga xizmat qildi. Nazorat guruhida an'anaviy o'qitish metodi qo'llanildi. Ushbu jarayonda o'qituvchi markaziy rolni egallab, grammatika qoidalarini tizimli ravishda tushuntirdi.

Talabalar asosan yozma mashqlar bajarish, matnlarni tarjima qilish va qoidalarni yod olish bilan shug'ullandilar. Dars jarayoni ko'proq reproduktiv faoliyatga asoslangan bo'lib, o'quvchilarning mustaqil fikrlashi va interaktiv ishtiroki cheklangan darajada bo'ldi. O'qituvchi esa bilim beruvchi va nazorat qiluvchi asosiy subyekt sifatida faoliyat yuritdi. Eksperimental guruhda esa interaktiv va innovatsion yondashuvlar qo'llanildi. Dars jarayoni talabalarning faol ishtirokini ta'minlashga yo'naltirildi va quyidagi metodlar asosida tashkil etildi:

O'yin texnologiyalari (gamification): grammatik bingo, "xatoni top" o'yini hamda tezkor javob (quiz) shaklidagi topshiriqlar orqali talabalar qiziqishi oshirildi va bilimlar mustahkamlandi.

Juftlikda ishlash: talabalar dialoglar tuzish, bir-birining xatolarini aniqlash va ularni tahlil qilish orqali hamkorlikda o'rganish jarayonida ishtirok etdilar. Bu usul kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishga xizmat qildi.

Raqamli platformalar: Quizlet, Kahoot! va Duolingo kabi platformalar yordamida talabalar mustaqil mashq qildilar, tezkor testlarda qatnashdilar va o'z bilim darajalarini real vaqt rejimida tekshirib bordilar.

Baholash jarayonida bir nechta aniq mezonlar asos qilib olindi. Jumladan, grammatik to'g'rilik darajasi, xatolar soni, talabalarning darsdagi faollik ko'rsatkichi hamda motivatsiya darajasi alohida indikatorlar sifatida tahlil qilindi. Ushbu mezonlar orqali nazorat va eksperimental guruhlar natijalari qiyosiy o'rganildi va interaktiv metodlarning samaradorligi ilmiy asosda baholandi.

Natijalar Tadqiqot davomida olingan empirik ma'lumotlar shuni ko'rsatdiki, interaktiv usullar asosida tashkil etilgan o'quv jarayoni nazorat guruhiga nisbatan sezilarli darajada yuqori natijalarni berdi. Eksperimental guruh talabalarida grammatik kompetensiyaning barcha asosiy komponentlari — grammatik to'g'rilik, nutq ravonligi, xatolarni aniqlash va tuzatish qobiliyati hamda grammatik strukturalarni amaliy qo'llash darajasi sezilarli darajada yaxshilandi.

Birinchi muhim natija sifatida shuni qayd etish mumkinki, interaktiv metodlar qo'llangan guruhda grammatik xatolar soni o'rtacha 35–40 foizga kamaygan. Bu holat, ayniqsa, artikllar qo'llanilishi, fe'l zamonlari va gap tartibi kabi murakkab grammatik mavzularda yaqqol namoyon bo'ldi. Talabalar an'anaviy yodlash usulidan ko'ra amaliy mashqlar orqali qoidalarni tezroq va samaraliroq o'zlashtira boshladilar.

Ikkinchi muhim natija sifatida motivatsiya darajasining oshishi qayd etildi. So'rovnomalar va dars kuzatuvlari natijalariga ko'ra, eksperimental guruh talabalarining 82 foizi interaktiv darslarni "qiziqarli" va "faol ishtirokga undovchi" deb baholagan. Nazorat guruhida esa bu ko'rsatkich ancha past bo'lib, talabalar darslarni ko'proq "qoidaga asoslangan va zerikarli" deb ta'riflashgan.

Uchinchi natija sifatida kommunikativ faollikning oshishi kuzatildi. Juftlikda ishlash va o'yin elementlari asosida tashkil etilgan darslarda talabalar nemis tilida ko'proq gapirishga harakat qildilar. Ayniqsa, dialog tuzish va rol o'yinlari jarayonida ularning og'zaki nutq faolligi sezilarli darajada oshdi. Bu esa grammatika va kommunikatsiya o'rtasidagi bog'liqlikni mustahkamladi.

Shuningdek, raqamli platformalar (Quizlet, Kahoot, Duolingo) orqali o'qitilgan talabalar mustaqil o'rganish ko'nikmasini tezroq rivojlantirdilar. Ular darsdan tashqari vaqtda ham grammatika ustida ishlashga moyillik bildirdilar. Bu esa interaktiv ta'limning faqat dars ichida emas, balki darsdan tashqari o'quv jarayoniga ham ijobiy ta'sir ko'rsatishini isbotladi.

Muhokama Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, interaktiv usullar nemis tili grammatikasini o'qitishda an'anaviy metodlarga nisbatan sifat jihatdan yangi pedagogik muhit yaratadi. Bu muhitda talaba passiv qabul qiluvchi emas, balki faol ishtirokchi sifatida shakllanadi. Bu esa zamonaviy kommunikativ ta'lim paradigmasining asosiy talablaridan biridir.

Interaktiv usullarning eng muhim pedagogik afzalligi — bu bilimni tayyor shaklda berish emas, balki uni birgalikda “kashf etish” jarayonidir. O'yinlar, juftlik ishlari va raqamli platformalar orqali talabalar grammatik qoidalarni o'zlarini aniqlash, sinab ko'rish va xatolar orqali o'rganish imkoniyatiga ega bo'ldilar. Bu esa kognitiv chuqur o'zlashtirish (deep learning) jarayonini kuchaytirdi.

O'yin texnologiyalarining ta'siri ayniqsa muhim bo'ldi. Gamification elementlari talabalarda raqobat, qiziqish va tezkor fikrlashni rivojlantirdi. Masalan, “grammatik bingo” yoki “xatoni top” kabi o'yinlar orqali talabalar nafaqat bilimlarini sinovdan o'tkazdilar, balki real vaqt rejimida fikrlash va to'g'ri qaror qabul qilishni ham o'rgandilar. Bu jarayon grammatikaning avtomatlashtirilgan qo'llanishiga olib keldi.

Juftlikda ishlash esa ijtimoiy va kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishda muhim rol o'ynadi. Talabalar bir-birining xatolarini tahlil qilish orqali nafaqat til bilimlarini, balki tanqidiy fikrlash qobiliyatini ham rivojlantirdilar. Shuningdek, bu usul o'quv jarayonida “o'qituvchi markazli” modeldan “o'quvchi-o'quvchi” modeliga o'tishni ta'minladi.

Raqamli platformalar esa individual ta'limni kuchaytiruvchi omil bo'ldi. Har bir talaba o'z tezligida ishlash, qayta takrorlash va o'z natijasini darhol ko'rish imkoniga ega bo'ldi. Bu differensial ta'lim tamoyilining amaliy ifodasi hisoblanadi. Ayniqsa, vizual va audio materiallar grammatika qoidalarni eslab qolishni osonlashtirdi.

Biroq tadqiqot davomida ayrim cheklolar ham aniqlandi. Birinchidan, interaktiv darslarni tashkil etish an'anaviy darslarga qaraganda ko'proq vaqt talab qiladi. Ikkinchidan, o'qituvchidan yuqori darajadagi metodik va texnik tayyorgarlik talab etiladi. Uchinchidan, texnologik vositalarning mavjudligi va internet sifatiga bog'liqlik ham muhim omil hisoblanadi. Shunga qaramay, ushbu muammolar interaktiv metodlarning umumiy samaradorligini kamaytirmaydi, aksincha ularni yanada puxta rejalashtirish zarurligini ko'rsatadi.

Xulosa Birinchidan, interaktiv usullar nemis tili grammatikasini o'qitishda an'anaviy metodlarga nisbatan ancha samarali hisoblanadi. Ular talabalarning grammatik bilimlarini faqat nazariy emas, balki amaliy darajada ham mustahkamlaydi.

Ikkinchidan, o'yin texnologiyalari, juftlikda ishlash va raqamli platformalar talabalarning motivatsiyasini sezilarli darajada oshiradi. Talabalar dars jarayonida faol ishtirok etadilar va o'quv jarayoniga ijobiy munosabat bildiradilar.

Uchinchidan, interaktiv yondashuvlar grammatik xatolarni kamaytiradi va nutqiy kompetensiyani rivojlantiradi. Talabalar grammatik qoidalarni real kommunikativ vaziyatlarda qo'llashga o'rganadilar.

To'rtinchidan, interaktiv metodlar ta'lim jarayonida o'qituvchi va talaba o'rtasidagi an'anaviy ierarxiyani o'zgartiradi. O'qituvchi yo'naltiruvchi, talaba esa faol ijodiy ishtirokchi rolini bajaradi. Umuman olganda, interaktiv usullar zamonaviy til ta'limining ajralmas qismi

bo'lib, ularni keng joriy etish nemis tili grammatikasini o'qitish samaradorligini oshirishga, shuningdek, talabalarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Harmer J. *The Practice of English Language Teaching*. Pearson, 2015.
2. Richards J. C., Rodgers T. S. *Approaches and Methods in Language Teaching*. Cambridge University Press, 2014.
3. Dörnyei Z. *Motivation in Second Language Learning*. 2001.
4. Prensky M. *Digital Game-Based Learning*. 2001.
5. Hymes D. *On Communicative Competence*. 1972.
6. Nation P. *Learning Vocabulary in Another Language*. 2013.